

VI. KRONIKA

OGÓLNOPOLSKI ZJAZD KATEDR HISTORYCZNO-PRAWNYCH W GDAŃSKU

W dniach 22–24 września br. odbył się Zjazd Katedr Historyczno-Prawnych, zorganizowany przez Katedrę Powszechnej Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Gdańskiego oraz Komitet Organizacyjny Obchodów 1000-lecia Miasta Gdańska. Współorganizatorem Zjazdu była również Katedra Historii Państwa i Prawa Bałtyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej w Koszalinie, która ponadto była jednym z fundatorów Zjazdu.

Tematem spotkania były „Dzieje prawa i jego nauki”. Zjazd otworzył Kierownik Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa UG prof. Tadeusz Maciejewski. Na wstępie wyjaśnił on przyczyny zorganizowania Zjazdu w Gdańsku. Po pierwsze uznał, że Gdańsk nigdy jeszcze takiego Zjazdu Katedr nie organizował. Jako drugą przyczynę podał Millennium – tym samym Zjazd został włączony do oficjalnych obchodów 1000-lecia Miasta.

Inauguracyjne przemówienia w Sali Białej Ratusza Głównego w Gdańsku wygłosili Prorektor UG prof. Jolanta Jabłońska-Bonca oraz Przewodniczący Rady Miasta Gdańska mgr Paweł Adamowicz. W imieniu Rady Miasta Gdańska Przewodniczący uhonorował Medalami 1000-lecia Miasta Gdańska: prof. Stanisława Salmonowicza (Toruń), prof. Zygfryda Rymaszewskiego (Łódź), prof. Józefa Matuszewskiego (Łódź) oraz prof. Tadeusza Maciejewskiego (Gdańsk).

Obrodam Zjazdu przewodniczyli: prof. T. Maciejewski (Gdańsk), prof. Katarzyna Sójka-Zielińska (Warszawa), prof. Wacław Uruszczak (Kraków) i prof. S. Salmonowicz (Toruń).

Pierwszego dnia obrad odbyły się dwie sesje. Rozpoczęła ją sesja poświęcona dziejom prawa w Gdańsku, na której referaty wygłosili: prof. Krystyna Kamińska (Toruń) pt. *Sądownictwo miasta Gdańska na tle ustroju sądów wybranych miast Niemiec i Polski*, prof. T. Maciejewski (Gdańsk) pt. *Oddziaływanie praw obcych w Gdańsku* oraz mgr Beata Kolarz (Gdańsk) pt. *Nauka prawa w Gdańsku*.

Drugą sesję omawiającą dzieje prawa polskiego otworzył prof. Józef Matuszewski (Łódź) wygłaszając referat pt. *Ojciec i syn – ostatni Piastowie na tronie polskim*. Kolejne referaty przedstawili: prof. Z. Rymaszewski (Łódź) pt. *O potrzebie wydania źródeł prawa niemieckiego w Polsce* oraz prof. W. Uruszczak (Kraków) pt. *Ustawodawstwo synodów legackich i prowincjonalnych Kościoła polskiego w XIII–XIV wieku*.

Prof. S. Salmonowicz (Toruń) odwołując się do wygłoszonych referatów podzielił się refleksjami natury ogólnej. Przede wszystkim zwrócił uwagę na potrzebę tworzenia nowych zespołów naukowych opartych na doświadczeniu „mistrzów” i entuzjazmie uczniów. W tym upatruje drogę kształcenia kadry. Wysunął propozycję, aby prace źródłoznawcze mogły być honorowane doktoratami, co mogłoby wpłynąć na większe zainteresowanie młodych badaczy pomnikami prawa.

Prof. Salmonowicz w odniesieniu do referatu mgr B. Kolarz podkreślił potrzebę krytycznego wydania rękopisów Eliasza Konstantego Schrodera. Zwrócił również uwagę, że naukę prawa należy rozumieć jako nauczanie prawa i jako twórczość. Te dwa zagadnienia jego zdaniem sąsługują na osobne monografie.

Prof. W. Uruszczak wyraził uznanie dla mgr B. Kolarz za trud włożony w przygotowanie referatu, z którego mógł się wiele dowiedzieć na temat nauki prawa w Gdańsku. Dodał, że zawsze uważał za najwybitniejszego prawnika gdańskiego Gotfryda Lengnich, który zarazem był jednym z najwybitniejszych polskich prawników. Sam wiele z jego prac skorzystał, na przykład zajmując się dziejami parlamentaryzmu. W referacie prof. T. Maciejewskiego zafascynowała go sprawa weksli w obiegu bezgotówkowym Gdańska. Zauważył, że należałoby ustalić stosunek prawa zwyczajowego do prawa stanowionego oraz wpływy prawa polskiego na prawo Gdańska.

Prof. Z. Rymaszewski zwrócił uwagę na nowoczesny obrót towarowy dawnego Gdańska i wskazał na jego szczególne miejsce w feudalnej Polsce. Gdańsk nazwał miastem mieszczań, które górowało kulturą materialną i kontaktami ze światem nad innymi miastami polskimi. Jego zdaniem, mieszczenie byli zmuszeni przełamywać przestarzałe i skostniałe feudalne formy instytucji prawnych. Podobnie jak prof. W. Uruszczak uznał on za interesujące porównanie prawa Gdańska z prawem polskim ziemskim, ze szczególnym uwzględnieniem praktyki.

Prof. K. Kamińska swoim referatem sprowokowała pytania o zakres jurysdykcji sądów Gdańska w rozumieniu terytorialnym i podmiotowym. W odpowiedzi odwołała się do przywileju z 1378 r. określającego zakres jurysdykcji Gdańska.

Wystąpienie prof. J. Matuszewskiego było przyjęte gorącymi owacjami. Prof. K. Sójka-Zielińska nazwała Profesora „arcymistrzem naszego cechu”. W nawiązaniu do tego referatu prof. Z. Rymaszewski stwierdził potrzebę badań na temat władzy króla w Polsce.

W dniu 23 września w części przedpołudniowej odbyła się sesja poświęcona dziejom prawa polskiego (cz. II), pod przewodnictwem prof. W. Uruszczaka. Referaty zaprezentowali: prof. Ludwik Łysiak (Kraków) nt. *Sąd wyższy prawa niemieckiego w Krakowie*, prof. Janusz Sondel (Kraków) nt. *Prawo rzymskie w Polsce przedrozbiorowej – pola oddziaływań*, prof. T. Maciejewski nt. *Kierunki badań nad prawem miast pomorskich i pruskich*, prof. Ewa Borkowska-Bągieńska (Poznań) nt. *Prawo a gospodarka*.

W toczącej się następnie dyskusji związanej z referatem prof. L. Łysiaka jako pierwszy zabrał głos prof. Z. Rymaszewski, który podkreślił prawotwórczą rolę sądów i nie zgodził się z referentem w zakresie problemu suwerenności. Dyskutant nie widział naruszenia reguł suwerenności w przyjmowaniu masy obcych przybyszów, w stosowaniu nawet języka obcego w sądach. Podał przykład kancelarii królów polskich, gdzie od Jagiellonów począwszy była kancelaria z językiem ruskim, polskim, łacińskim.

Następnie prof. K. Kamińska dodała do tego referatu uwagę, że publikacja orygli sądu wyższego prawa niemieckiego w Krakowie może przyczynić się do ustalenia, jaka była podstawa prawna orzecznictwa tego sądu. Pod tym względem monografia tego sądu według dyskutantki na pewno rozszerzy nasze informacje.

Prof. L. Łysiak na zakończenie dyskusji o jego referacie powiedział, że skład osobowy sądu wyższego prawa niemieckiego w Krakowie był wyjątkowo dobierany, a ławnicy tego sądu mieli długoletnią praktykę sądową. Poinformował również, że ma zamiar zająć się problemem prawa w tym sądzie.

W dyskusji nad referatem prof. J. Sondla zabrał głos prof. Witold Wołodkiewicz (Warszawa), który podkreślił, że dzisiaj jesteśmy w okresie gloryfikacji prawa rzymskiego, stanowiącego pewien pomost pomiędzy różnego rodzaju systemami. Wykorzystujemy prawo rzymskie jako nośnik pewnych pojęć prawnych. Większość prawników jest wychowana na prawie rzymskim. To są pierwsze pojęcia prawne, z którymi spotykają się studenci prawa. Cytaty z prawa rzymskiego są stosowane w prawie polskim.

W dalszym ciągu głos zabrał prof. Adam Lityński (Katowice), który uznał tezę wygłoszoną przez prof. J. Sondla, że prawo rzymskie w Polsce w pewnym stopniu zawsze obowiązywało, za prowokującą. Podkreślił, że należy pamiętać o tym, że w Polsce uwzględniano różne systemy prawne i w rezultacie wpływy prawa rzymskiego w prawie miejskim i prawie ziemskim były różne. Według dyskutanta najsilniejsze wpływy prawa rzymskiego można zaobserwować w okresie Odrodzenia i Oświecenia.

Prof. S. Salmonowicz był pod wrażeniem referatu wygłoszonego przez prof. E. Borkowską-Bagięńską; podobało się mu nowatorskie podejście do tematyki pozornie w różnych szczegółach znanej, ale w zupełnie nowym ujęciu syntetycznym.

Podobnie dr hab. Zbigniew Rau (Łódź) wskazał na przejrzyste i niezwykle usystematyzowane przedstawienie instrumentów oddziaływania państwa na gospodarkę przez prof. E. Borkowską-Bagięńską.

Dr Zbigniew Naworski (Toruń) nawiązał do referatu prof. T. Maciejewskiego podkreślając, że dziedzina budowania i wydawania aktów normatywnych ma sens, jeśli zostanie sprzężona z praktyką. Według dyskutanta bez badania praktyki nie można odpowiedzieć na pytanie, czy stan normatywny był przestrzegany.

W popołudniowej sesji poświęconej dziejom nauki prawa (cz. I) 23 września referaty wygłosili dr Danuta Janicka (Toruń), która podczas sesji wystąpiła dwukrotnie, po raz pierwszy przedstawiając referat prof. S. Salmonowicza nt. *Perspektywy badań nad dziejami nauki prawa w Polsce* i po raz drugi jako autorka własnego materiału *Zapomniane konstrukcje prawa karnego. Przyczynek do dziejów szkoły klasycznej w Niemczech. O Nauce prawa cywilnego na Uniwersytecie Lwowskim w dobie autonomicznej* mówiła prof. K. Sójka-Zielińska. Prof. Witold Wołodkiewicz (Warszawa) przedstawił *Polsko-włoskie romanistyczne kontakty naukowe w okresie II RP*. Sesję zakończył referat prof. Karola Joncy i prof. Marka Maciejewskiego (Wrocław) nt. *Kierunek badań naukowych i nauczanie historii doktryn polityczno-prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego*, przedstawiony przez dra Macieja Marszałła (Wrocław).

Prof. S. Salmonowicz jako uzupełnienie swojego referatu dodał, że badania nad historią nauk humanistycznych są ciągle w fazie wstępnej. Od wielu kadencji jest on jedynym prawnikiem, który wchodzi w skład Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, kierując Komisją Historii Nauk Humanistycznych.

Prof. K. Sójka-Zielińska zgodziła się ze swoim przedmówcą i zaapelowała o ocalenie przed zapomnieniem dorobku nie tylko wielkich prawników, bo ci już mają swoje miejsce w historii, ale również tych, których wkład jest znikomy.

Natomiast referat dr D. Janickiej uznano za dobry przykład analizy problemowej w zakresie teorii prawa karnego.

Prof. S. Salmonowicz na marginesie wypowiedzi autorki referatu dodał, że od poł. XIX w. prawie każdy ważniejszy profesor prawa karnego chciał sformułować własną teorię kary.

Kolejnego dnia obrady, poświęcone dziejom nauki prawa (cz. II), zawierały referaty: prof. Grażyny Bałtrusajtys (Warszawa) pt. *Wydział Prawa na Odrodzonym Uniwersytecie Warszawskim*, prof. Marka Wąsowicza (Warszawa) pt. *Nauka prawa karnego w czasach Oświecenia*, dr. Jerzego Kolarzowskiego (Warszawa) pt. *Nauka prawa karnego na Uniwersytecie Stefana Batorego*, mgr. Karola Rajewskiego (Warszawa) pt. *Szkola „neapolitańska” prawa karnego*, dr Marzeny Paszkowskiej (Warszawa) pt. *Nauka prawa karnego na Uniwersytecie Petersburskim w XIX w.* Dyskusję nad referatami otworzył prof. S. Salmonowicz.

Prof. Piotr Jurek (Wrocław) podzielił się refleksją, że w wystąpieniach prof. G. Bałtrusajtys i prof. M. Wąsowicza zabrakło mu tego, co może rzutować na naukę prawa, a mianowicie migracji uczonych, przepływu kadr między Uniwersytetami. Dostrzegł, że te migracje są związane ze strukturą różnych instytutów i wydziałów. Zastanawiał się, czy nauka prawa nie była ograniczana poprzez te struktury oraz czy przepływ kadr rzutował na rozwój różnych dyscyplin naukowych.

Prof. E. Borkowska-Bagięńska kontynuując wątek prof. P. Jurka dotyczący migracji uczonych podała przykład Uniwersytetu Poznańskiego, tworzonego po I wojnie światowej, a będącego „dużym importem lwowskim”. Dyskutantka uznała to za migracje twórcze. Pokusiła się również o stwierdzenie, że twórcze były tylko migracje dobrowolne, natomiast migracje niedobrowolne były niszczące.

Dr Andrzej B. Zakrzewski (Warszawa) zasugerował w odniesieniu do referatu prof. G. Bałtrusajtys, że warto się zająć poglądami politycznymi pracowników i studentów Uniwersy-

tetu Warszawskiego, w jakim otoczeniu społecznym kształtowały się te poglądy, czy wybory życiowe.

Z kolei prof. S. Salmonowicz w nawiązaniu do wyżej wymienionego referatu zaproponował zbadanie całościowe kadry początków II Rzeczypospolitej w skali ogólnokrajowej.

W podsumowaniu obrad prof. S. Salmonowicz stwierdził, że po wysłuchaniu referatów o bardzo różnej tematyce i metodologii zarówno zagadnień strukturalnych, jak i biograficznych, historii najnowszej i dawniejszej zabrakło spraw zwłaszcza Polski staropolskiej. To jest wyrazem kryzysu na tym odcinku badań. Widocznym staje się fakt, że wkraczamy w badania nad wiekiem XX i to jest rzecz bardzo cenna i ciekawa. Dyskusje, jakie się toczyły wokół wygłoszonych referatów według prof. S. Salmonowicza powinny być „płodne”, a pełne teksty referatów, jakie się ukażą posuną znacznie badania w tym zakresie.

Następnie w imieniu wszystkich uczestników Zjazdu prof. S. Salmonowicz złożył na ręce prof. T. Maciejewskiego serdeczne podziękowania całemu zespołowi gdańsko-koszalińskiemu za przygotowanie sesji, za znakomitą atmosferę i organizację.

Prof. T. Maciejewski zamykając obrady podziękował wszystkim historykom prawa, którzy przyjechali na ten Zjazd, wszystkim referentom oraz przewodniczącym. Jednocześnie poinformował, że następne spotkanie historyków prawa odbędzie się za rok w Koszalinie, a za 2 lata w Katowicach.

Na koniec warto jeszcze dodać, że w publicznych wystąpieniach i kuluarach uczestnicy Zjazdu podkreślali, że było to spotkanie pod wieloma względami wyjątkowe i doskonale zorganizowane. Referaty wygłaszane przez „mistrzów” i „uczniów” były niezwykle ciekawe. Atmosfera obrad sprzyjała integracji i wymianie doświadczeń naukowych.

Prof. K. Sójka-Zielińska powiedziała, że optymizmem napawa widok młodych na Zjeździe, co pozwala mieć nadzieję, że tradycje tej dyscypliny znajdą w ich umysłach i sercach kontynuatorów.

DOKTORAT *HONORIS CAUSA* UNIwersYTETU WILEŃSKIEGO DLA PROFESORA JULIUSZA BARDACHA

W dniu 21 października 1997 r. nadano godność doktora *honoris causa* Uniwersytetu Wileńskiego prof. dr Juliuszowi Bardachowi. Godność tę nadała Profesorowi Rada Naukowa (Sena) tej Uczelni na wniosek jej Wydziału Historii. Profesor J. Bardach, wybitny historyk prawa, znawca i badacz dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz historii narodów w nim zamieszkujących, jest pierwszym polskim uczonym, który został wyróżniony w ten sposób przez wileńską uczelnię po odzyskaniu niepodległości przez Litwę.

Uroczystość odbyła się w Kościele akademickim św. Jana w Wilnie. *Modus promeendi* tej uczelni przewiduje, iż ceremonią kierują dwaj sekretarze, zapowiadający w języku łacińskim i w języku litewskim następujące po sobie jej etapy.

Uroczystość rozpoczęła się od przybycia do Kościoła Rady Naukowej Uniwersytetu Wileńskiego z Jego Magnificencją Rektorem Wileńskiej *Alma Mater* prof. Rolandasem Pavilionisem na czele. Rektor R. Pavilionis przywitał Doktoranta oraz wszystkich, licznie zebranych gości, w tym m.in. Panią Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej na Litwie Eufemię Teichmann. W wystąpieniu swym zaakcentował dorobek naukowy prof. J. Bardacha, zwłaszcza w zakresie dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz Jego znaczący wpływ na wzajemne rozumienie przez Litwinów i Polaków wspólnej historii, na ułożenie dobrosąsiedzkich stosunków między oboma narodami i państwami. Następnie odbył się koncert Zespołu Muzycznego oraz Chóru Akademickiego tej uczelni, po którym sylwetkę i dorobek naukowy Doktoranta przedstawił Dziekan Wydziału Historii prof. Sigita Jėgelevičius, podkreślając w szczególności, iż prof. J. Bardach „w trudnym dla Litwy okresie odzyskania niepodległości był jej wytrwałym orędownikiem”. Jeden z sekretarzy odczytał z kolei odpowiednią uchwałę Rady Naukowej i poprosił obecnych na uroczystości jej członków o ponowne, jawne przegłosowanie uchwały. Po dokonaniu tej czynności, odczytano treść – spisano po łacinie – dyplomu doktorskiego, a następnie JM Rektor Uniwersytetu Wileńskiego dokonał uroczystego wręczenia dyplomu nowemu Doktorowi *honoris causa*. I wówczas też wręczono i nałożono Profesorowi Bardachowi piękną togę, opatrzoną wyszytym herbem Uniwersytetu Wileńskiego. Potem wygłosił On przemówienie, zatytułowane *Powrót do źródeł*¹.

Część oficjalną uroczystości zakończyło odśpiewanie Hymnu Litewskiego i „*Gaudeamus Igitur*”.

Następnie obecni udali się na zaproszenie JM Rektora R. Pavilionisa do gmachu rektorskiego na spotkanie przy lampce wina, podczas którego odczytano pisma gratulacyjne przesłane Profesorowi J. Bardachowi. Był wśród nich list od Prezydenta Rzeczypospolitej Aleksandra Kwaśniewskiego, w którym zapisano m.in.: „Wierzę, iż dzisiejszy dzień jest dla Pana świętem szczególnym. Oto bowiem zaszczytny tytuł doktora *honoris causa* nadaje Panu *Alma Mater Vilnensis* – uniwersytet, w którego murach rozpoczął Pan swą naukową drogę. Wydarzenie to urasta do rangi symbolu. Jest uhonorowaniem Pańskiego olbrzymiego dorobku naukowego, ale również kolejnym dobitnym potwierdzeniem nowego rozdziału w stosunkach polsko-litewskich - okresu bliskiej, intensywnej i serdecznej współpracy w wielu dziedzinach. Dla dobra naszych państw i obywateli. Z pożytkiem dla nas wszystkich. Również i w tym dziele ma Pan, Panie Profesorze, swój własny, niezaprzeczalny udział”. Ponadto gratulacje przesłali m.in.: Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Warszawskiego – prof. Włodzimierz Siwiński, Przewodniczący I Wydziału Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk – prof. Janusz Tazbir, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego – prof. Józef Okolski, Dziekan Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego – prof. Andrzej Garlicki oraz Dyrektor Instytutu Historii Prawa tej uczelni – prof. Witold Wołodkiewicz.

¹ Tekst przemówienia wydrukowano w polskim dwutygodniku „Znad Wilii” (16–30.11.1997 r.), wydawanym w Wilnie. Drukujemy je także w niniejszym tomie.

Składanie gratulacji przez obecnych połączono z przeprowadzeniem kilku wywiadów z Profesorem przez przedstawicieli polskiego radia w Wilnie „Znad Wilii”, a także niezależnej polskiej prasy, m.in. dwutygodnika „Znad Wilii” oraz dziennika „Kuriera Wileńskiego”.

Nazajutrz odbyło się – z okazji nadania Profesorowi J. Bardachowi godności doktora *honoris causa* Uniwersytetu Wileńskiego – uroczyste spotkanie z Nim przedstawicieli litewskich środowisk naukowych i kulturalnych w Instytucie Polskim. Obecny był też Marszałek Sejmu Litewskiego Vytautas Landsbergis. Składając najserdeczniejsze gratulacje Profesorowi J. Bardachowi, podkreślił ważki Jego wkład w umacnianie stosunków między Polską i Litwą kształtowanych przez rzetelną wiedzę historyczną oraz pogłębioną świadomość współczesnych dwustronnych uwarunkowań w dobie integracji europejskiej.

WANDA SUDNIK (Warszawa)

JUBILEUSZ PROFESORA JANA MALARCZYKA

W dniu 17 września 1997 r. w sali Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie odbyła się uroczystość z okazji 40-lecia pracy twórczej prof. dra hab. Jana Malarczyka. Na spotkanie z Jubilatem przybyli przedstawiciele władz uniwersyteckich, współpracownicy i przyjaciele oraz liczne grono reprezentujące lubelskie środowisko akademickie. Sylwetkę profesora Jana Malarczyka jako uczonego i nauczyciela akademickiego przedstawił Dziekan Wydziału Prawa UMCS w Lublinie, prof. dr hab. Tadeusz Bojarski. W imieniu władz uczelni głos zabrał Rektor UMCS, prof. dr hab. Kazimierz Goebel, wspominając o zaangażowaniu i udziale Jubilata w życiu organizacyjnym uniwersytetu. Wpływ profesora Jana Malarczyka na ożywienie i integrację całego lubelskiego środowiska naukowego przedstawił prof. dr hab. Edmund Prost, prezes Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, zaś o znaczeniu dla nauki polskiej prac Jubilata dotyczących historii myśli społecznej i polityczno-prawnej epoki humanizmu XVI wieku mówił prof. dr hab. Henryk Olszewski.

Spotkanie uświetniło wręczenie przez prof. dr hab. Artura Korobowicza dedykowanej Jubilatowi Księgi Pamiątkowej zatytułowanej *Studia z historii państwa, prawa i idei*. Trzydziestu pięciu autorów, reprezentujących wszystkie ośrodki naukowe w kraju, dedykowało swoje prace w księdze przygotowanej pod redakcją Artura Korobowicza i Henryka Olszewskiego, a wydanej w wyjątkowo ładnej formie przez Wydawnictwo UMCS.

Po zakończeniu części oficjalnej spotkania zaproszono uczestników na przyjęcie okolicznościowe, w czasie którego każdy mógł osobiście porozmawiać i wymienić kilka uwag z Jubilattem.

ARKADIUSZ BEREZA (Lublin)

JUBILEUSZ PROFESORA STANISŁAWA RUSSOCKIEGO

W dniu 7 kwietnia 1998 r. odbyła się uroczystość jubileuszu 45-lecia pracy naukowej na Uniwersytecie Warszawskim historyka prawa prof. dr hab. Stanisława Russockiego. Uroczystość w Sali Senatu w Pałacu Kazimierzowskim rozpoczęło powitanie przez Dyrektora Instytutu Historii Prawa UW prof. dr Witolda Wołodkiewicza, zebranych, w tym JM Rektora UW – prof. dr hab. Włodzimierza Siwińskiego, prorektorów UMCS – prof. dr hab. Wojciecha Witkowskiego i UMK – prof. dr hab. Ryszarda Łaszewskiego oraz Prezesa Trybunału Konstytucyjnego – prof. dr hab. Marka Safjana. Prof. W. Wołodkiewicz zaprezentował też sylwetkę Jubilata. Po tym wystąpieniu gratulacje Jubilatowi w swoim i Uczelni imieniu złożył JM Rektor UW i odczytał list gratulacyjny Ministra Edukacji Narodowej – prof. dr hab. Mirosława Handke.

Następnie rozpoczęło się posiedzenie naukowe poświęcone prezentacji kilku nurtów badawczych, dających się wyróżnić w dorobku naukowym Jubilata. Prof. dr Juliusz Bardach referując badania prof. S. Russockiego nad dziejami europejskiego i polskiego parlamentaryzmu, podkreślał w szczególności poważne osiągnięcia i nowatorstwo studiów Jubilata nad genezą europejskich zgromadzeń stanowych, protoparlamentaryzmem Czech i Węgier, wreszcie nad początkami dziejów polskiego sejmowania. Prof. dr hab. Henryk Samsonowicz, przedstawiając z kolei prace Jubilata w zakresie historii średniowiecznej, wysoko ocenił Jego pozycję w mediewistyce europejskiej, podkreślając też wpływ Profesora na pogłębienie studiów komparatystycznych nad feudalizmem. Prof. dr hab. Katarzyna Sójka-Zielińska omówiła warsztat naukowy Jubilata oraz Jego studia nad metodologią badań historyczno-prawnych, akcentując nadto szczególnie wkład

Profesora Russockiego w rozwój badań nad kulturą prawną. Prof. dr hab. Stefan Kuczyński przedstawił dokonania organizacyjno-naukowe Jubilata, w szczególności na forum Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz innych, także międzynarodowych, instytucji i towarzystw historycznych, podkreślając ponadto rolę Profesora Russockiego w upowszechnianiu historii w licznych Jego publikacjach popularno-naukowych o wysokich walorach poznawczych. Doc. dr Jerzy Senkowski prezentując studia Jubilata nad historią ustroju i prawa Mazowsza, podniósł przede wszystkim poważny ich wpływ na wykrystalizowanie się warsztatu i rozwój badań regionalistycznych w Polsce. Na koniec prof. dr hab. Maria Bogucka, redaktor naczelny „Acta Poloniae Historica”, omówiła wieloletnią pracę Jubilata na stanowisku najpierw sekretarza redakcji, potem zastępcy redaktora naczelnego, akcentując Jego wkład w rozwój i utrzymanie poziomu naukowego tego periodyku, stanowiącego „wizytówkę” polskiej nauki historycznej na forum międzynarodowym.

Po zakończeniu części naukowej, Dyrektor Instytutu Prawa UW odczytał listy gratulacyjne przesłane Jubilatowi z wszystkich ośrodków akademickich w Polsce, w tym m.in. przez prof. prof.: Henryka Olszewskiego – redaktora „Czasopisma Prawno-Historycznego”, który podkreślił szczególnie więzi łączące Jubilata z tym periodykiem, Stanisława Grodzkiego – wiceprezesa Polskiej Akademii Umiejętności, Wojciecha Wrzezińskiego – Prezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego. Następnie został wręczony Jubilatowi maszynopis bibliografii prac Jego pióra, opracowanej w Instytucie Historii Prawa UW i przeznaczonej do publikacji w kolejnym tomie „Studia Iuridica”, wydawanych przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, który będzie poświęcony omówieniu naukowego dorobku S. Russockiego oraz będzie zawierał dedykowane Mu prace. Uroczystość zakończyło towarzyskie spotkanie przy lampce wina w Sali Złotej Pałacu Kazimierzowskiego UW.

WANDA SUDNIK (Warszawa)

II TATRZAŃSKIE SPOTKANIE PRAWNIKÓW ROMANISTÓW

W dniach od 6 do 11 czerwca 1997 roku w Kirach koło Zakopanego odbyło się drugie już Tatrzańskie Spotkanie Romanistów. Konferencję zorganizowała Katedra Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz Zakład Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Warszawskiego, we współpracy z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego. Tym razem obradowano na temat „Prawo rzymskie – źródło inspiracji współczesnej nauki prawa prywatnego”. Podczas uroczystego otwarcia, wieczorem 6 czerwca, głos zabrali prof. Witold Wołodkiewicz (UW) i prof. Władysław Bojarski (UMK, UAM). Wprowadzili w temat Spotkań, które w zamysśle organizatorów powinny zapoczątkować szeroką, międzyuczelnianą dyskusję naukową nad wypracowaniem, w oparciu o prawo rzymskie, dogmatyki prawa prywatnego, która posłużyłaby ujednolicaniu czy też stanowiłaby podstawę dla tworzenia nowych, jednolitych regulacji ogólnoeuropejskich. Z zadowoleniem odnotowali, że w porównaniu z pierwszymi Tatrzańskimi Spotkaniami Romanistów w 1995 roku, konferencja nabrała charakteru międzynarodowego z uwagi na przybycie gości z Włoch.

Posiedzenie w dniu 7 czerwca, któremu przewodniczył prof. Marek Kuryłowicz (UMCS, UMCS – Filia w Rzeszowie, KUL), rozpoczęło się od wystąpienia dr Anny Pikulskiej-Robaszkiewicz (UŁ) o anatocyzmie. Wskazała ona na nieregularnie pojawiające się w Rzymie zakazy pobierania odsetek od odsetek przedstawiając argumenty za i przeciw dopuszczalności *usurae usurarum*. Prof. Jan Zabłocki (ATK) przedstawił następnie referat pt. „*Onus probandi* według *Noctes Atticae*”. Zajął się w nim działalnością Aulusa Gelliusa jako sędziego prywatnego. W długiej dyskusji udział wzięli: prof. prof. Władysław Rozwadowski (UAM, USz, UG), M. Kuryłowicz, W. Wołodkiewicz i W. Bojarski, a także dr Wiesław Mossakowski (UMK), dr Franciszek

Longchamps de Bérier (UW) i mgr Jerzy Krzynówek (UW). W drugiej części obrad przedstawiono komunikaty o dydaktyce prawa rzymskiego: na Uniwersytecie Warszawskim – mgr Agnieszka Kacprzak; na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu – dr Andrzej Sokala; na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Filii w Rzeszowie oraz na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim – prof. M. Kuryłowicz; na Uniwersytecie Łódzkim – dr A. Pikulska-Robaszkiewicz; na Uniwersytecie Jagiellońskim – mgr Filip Fedorowicz; na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, na Uniwersytecie Szczecińskim i na Uniwersytecie Gdańskim – prof. W. Rozwadowski; w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku – mgr Piotr Niczyporuk; w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie – prof. Jan Zabłocki.

Obradom następnego dnia przewodniczył prof. W. Rozwadowski. W pierwszej ich części skupiono się na wystąpieniu prof. Francesco Milazzo (Uniwersytet w Catanii, Uniwersytet w Catanzaro) pt. „*In legem Voconiam iurare*”. Punktem wyjścia referenta była analiza tekstów Cic.fin.2.17.15 oraz Gell.2.24.2–4. Za podstawowy problem uznano prawne znaczenie przysięgi składanej na ustawy: na wszystkie obowiązujące (*iurare in leges*) albo na konkretne, których przestrzeganie uważano za wyjątkowo ważne (*iurare in legem*). W ożywionej dyskusji zabrali głos kolejno: dr F. Longchamps de Bérier i prof. W. Wołodkiewicz. W dalszej części mgr J. Krzynówek przedstawił referat „*Praepositio* jako podstawa odpowiedzialności w rzymskim prawie prywatnym (*actio institoria*, *actio exercitoria*)”, w którym omówił główne tezy swojej rozprawy doktorskiej. Z pytaniami zwrócił się do niego dr Ireneusz Jakubowski (UŁ).

Posiedzeniom czwartego dnia konferencji przewodniczył prof. J. Zabłocki. Na początku wystąpił dr Jakub Skomial na temat „Pozostałości romanistycznej pożyczki we współczesnej pożyczce bankowej”. Referent zajął się konsensualnością i realnością umowy oraz przedstawił cztery wspólczesne umowy kredytowe. Następnie głos zabrał dr Wojciech Dajczak (UMK), który przedstawił „Użycie zwrotu *bona fides* przez rzymskich jurystów przy ocenie mocy wiążącej postanowień kontraktowych”. Referent odnosząc się w zakończeniu swojego wystąpienia do obecności pojęcia dobrej wiary (*good faith*) w regułach kontraktowych UNIDROIT, wskazał na niezasadność bezpośredniego wykorzystywania rozwiązań rzymskich we współczesnej praktyce. Podkreślił jednak, inspirujące dla budowy europejskiej dogmatyki prawa prywatnego znaczenia doświadczeń, co do dynamicznego charakteru i tendencji rozwojowych *bona fides*. W dyskusji głos zabrali prof. W. Wołodkiewicz, mgr J. Krzynówek i mgr A. Kacprzak. Po przerwie dr F. Longchamps de Bérier wygłosił referat pt. „Szacunek dla woli zmarłego na przykładzie rzymskich fideikomisów”. Jego zdaniem szacunek ów, znajdujący swój wyraz w konkretnych regulacjach, stanowi jedną z podstawowych wartości współczesnej zachodniej cywilizacji prawnej i jako taki nie może być pominięty przy budowaniu europejskiej dogmatyki prawa prywatnego. Z pytaniami i uwagami występowali kolejno: mgr A. Kacprzak, prof. M. Kuryłowicz, mgr J. Krzynówek, Jakub Urbanik (UW), dr J. Skomial, prof. J. Zabłocki i mgr Robert Kornecki (USZ).

10 czerwca brady poprowadził prof. W. Bojarski, a niezwykle interesujący referat pt. „Prawa rzymskie: inspiracja czy aplikacja?” przedstawił prof. Tomasz Giaro (UW, Max-Planck-Institut Frankfurt). Wskazał w nim, że konsekwencją podejścia pandektystycznego była nieuprawniona aplikacyjna prawa rzymskiego do prawa współczesnego. Natomiast krytyka interpolacyjnistyczna zaczęła sprowadzać się do czystej kontemplacji dawnych norm, stając się filologią czy nawet pseudofilologią. Na tym tle, referent zajął się wysiłkami zmarłego niedawno prof. Maxa Kasera, który za swoje życiowe zadanie uznał wyprowadzenie nauki prawa z tych wypaczających jej sens, jednostronnych poszukiwań romanistycznych.

Podsumowania całej konferencji dokonano na przedpołudniowej sesji w dniu 11 czerwca 1997 roku. Uznano, że temat żadną miarą nie został wyczerpany, a problemy badawcze dopiero postawiono. Powszechnie wyrażano przy tym nadzieję, że podczas kolejnych Tatrzańskich Spotkań Romanistów uda się wskazać i dokładnie opracować kolejne wartości, które jako inspirowane przez prawo rzymskie, stanowią lub powinny stanowić podstawę współczesnej nauki prawa prywatnego.

SESJA NAUKOWA Z OKAZJI 100-LECIA URODZIN KAROLA KORANYIEGO

24 października 1997 r. odbyła się w Toruniu sesja naukowa pod hasłem: „Karol Koranyi (1897–1964), historyk prawa, rektor UMK”. Organizatorami sesji były dwa ośrodki: Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, a ściślej dwie jego katedry: Katedra Powszechnej Historii Państwa i Prawa wraz z Katedrą Historii Prawa Niemieckiego w Polsce, oraz Instytut Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Z tych też dwóch ośrodków pochodzili wszyscy referenci, a także gros obecnych w pięknej sali im. Ludwika Kolankowskiego w Collegium Maius uczestników.

Po otwarciu obrad przez współorganizatora konferencji, prof. dra hab. Stanisława Salmonowicza, głos zabrali kolejno: Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UMK, prof. dr hab. Grzegorz Goździewicz, który przypomniał ogólny dorobek i działalność Karola Koranyiego oraz Prorektor UMK, prof. dr hab. Stanisław Chwirot, który m.in. pogratulował trafnego wyboru tematu sesji, odpowiedniego – w jego przekonaniu – do wzbudzenia refleksji na temat najważniejszych wartości w życiu uczonego. Naukową częścią sesji pokierował prof. dr hab. Władysław Bojarski z UMK. Kolejno wygłoszone zostały trzy referaty i trzy komunikaty. Jako pierwsza wystąpiła prof. dr hab. Krystyna Kamińska (UMK) z obszernym, bogato udokumentowanym źródłowo i obfitym w nowe ustalenia faktyczne tekstem pt. *Toruńskie lata Karola Koranyiego*. Referentka przedstawiła działalność dydaktyczną, naukową i organizatorską Bohatera Sesji, w czasie kilku lat jego wykładów i piastowania funkcji Rektora na UMK. Prof. dr hab. Katarzyna Sójka-Zielińska (UW) w referacie pt. *Historia prawa karnego w dziełach Karola Koranyiego* przypomniała podstawowe grupy tematów badawczych, podejmowanych przez Uczzonego w zakresie prawa i procedury karnej, jak też Jego metody naukowe. Odczytany przez pisaćą te słowa tekst prof. dra hab. Stanisława Salmonowicza (UMK) pt. *O podręczniku powszechnej historii państwa i prawa pióra Karola Koranyiego* poświęcony był koncepcji, treści i ocenie monumentalnego podręcznika – systemu Profesora Koranyiego. Komunikaty otworzył tekst prof. dra hab. Witolda Wołodkiewicza (UW) pt. *Karol Koranyi – profesor profesorów*, przypominający okres działalności w Warszawie nieformalnego, odbywanego w Domu Profesora seminarium, z którego „wyszło” wielu znanych historyków prawa i romanistów. Prof. dr hab. Maria Zabłocka (UW) w swym komunikacie *O pracach bibliograficznych Karola Koranyiego* naszkicowała zakres i charakter tej szczególnej, uprawianej przez Bohatera Sesji dyscypliny, a prof. dr hab. Grażyna Bałtruszajtys (UW) poświęciła uwagę *Karolowi Koranyiemu jako pedagogowi*. Wygłoszone referaty i komunikaty, wraz z nadesłanym organizatorom tekstem wspomnieniowym prof. dra hab. Juliusza Bardacha, ukaza się wkrótce drukiem w Wydawnictwie UMK.

Dyskusja, jaka nastąpiła w dalszej części Sesji miała ożywiony charakter. Prof. Monika Senkowska zaakcentowała rolę Jadwigi Koranyiowej w życiu i dorobku męża Karola. Prof. Sławomir Kalembka przypomniał raz jeszcze, w jak trudnym pod względem politycznym okresie Rektor Koranyi sprawował najwyższą funkcję uniwersytecką. Prof. Stanisław Salmonowicz rozwinął ten wątek wskazując, iż płonne okazały się nadzieje niektórych toruńskich działaczy partyjnych co do tego, że Karol Koranyi będzie posłusznym narzędziem w ich rękach; prof. Salmonowicz dodał też, że Rektor nie lubił zająć administracyjnych. Prof. Ewa Bagieńska wskazała na fakt wielkiej biurokratyzacji życia akademickiego w okresie powojennym. Kilku uczestników dyskusji podchwyciło ten temat, nie stroniąc – jak prof. Katarzyna Sójka-Zielińska czy prof. Grażyna Bałtruszajtys – od powtórzeń zabawnych, krążących o Bohatarze Sesji anegdot, obrazujących Jego stosunek do oficjalnych, sformalizowanych pism urzędowych. Prof. Zygfryd Rymaszewski zauważył, że w latach czterdziestych stanowisko decydentów politycznych wobec przedwojennych profesorów było jeszcze mimo wszystko zabarwione szczególnym szacunkiem, co wkrótce ulec miało radykalnej zmianie: prof. Rymaszewski podkreślił też wagę i wysoki stopień trudności badań etnologicznych i etnograficznych w twórczości Koranyiego.

Po zamknięciu obrad przez przewodniczącego, prof. Władysława Bojarskiego, liczni uczestnicy Sesji wzięli udział w nieoficjalnym spotkaniu towarzyskim, na którym kontynuowano, w starych, zabytkowych wnętrzach Pałacu Dąbskich, wygłaszanie wspomnień i anegdot o Profesorze Karolu Koranyi.

KONFERENCJA ZESPOŁU HISTORII POLSKIEGO PARLAMENTARYZMU

W dniach 24–25 kwietnia 1998 r. odbyła się w siedzibie Biblioteki Kórnickiej na Zamku w Kórniku konferencja Zespołu historii polskiego parlamentaryzmu (do 1918 r.), zorganizowana – przy współudziale Dyrektora Biblioteki Kórnickiej prof. Jerzego Wisłockiego – w ramach grantu, kierowanego przez prof. Juliusza Bardacha. Uczestniczyli również wykonawcy grantu pt. „Diariusze sejmów I Rzeczypospolitej”, kierowanego przez prof. Henryka Olszewskiego.

W konferencji brało udział 40 historyków prawa z wszystkich ośrodków akademickich w Polsce oraz gość z Białorusi.

Konferencję otworzył prof. J. Bardach, przewodnicząc pierwszego dnia obradom, poświęconym edycji źródeł do dziejów polskiego parlamentaryzmu. Referaty wygłosili: prof. Henryk Olszewski (Poznań) – *O diariuszu Sejmu Grodzieńskiego 1793 r.*; prof. Antoni Gąsiorowski (Poznań) – *Volumina Constitutionum – uwagi na marginesie*; prof. Jerzy Wisłocki (Poznań) – *Program edycji źródeł do dziejów polskiego parlamentaryzmu*.

Po czym rozpoczęła się dyskusja, w której wystąpiło 8 osób. Skoncentrowano się w niej przede wszystkim na problemie nowoczesnych metod edytorskich oraz dostosowaniu dotychczas obowiązujących instrukcji wydawniczych do potrzeb i oczekiwań współczesnych historyków. Poza tym postulowano odpowiednie kwalifikowanie prac edytorskich w ocenie dorobku naukowego badaczy.

Prof. Stanisław Grodziski (Kraków), odnosząc się do uwag prof. A. Gąsiorowskiego, przypominał przyjęte edytorskie, wyjaśnione w omawianej tu pierwszej części pierwszego tomu *Volumina Constitutionum* (Warszawa 1996), podkreślając, iż celem publikacji nie była reedycja osiemnastowiecznych *Volumina Legum*, lecz krytyczne, nowe wydanie uchwał sejmowych, w tym także i tych, których wspomniane dawne wydawnictwo nie zawierało. Zaakcentował także iż 17 lat, które minęły od podjęcia tej inicjatywy, poświęcono na przygotowanie nie tylko wydanej już pozycji, ale także na opracowanie – gotowej do publikacji – części drugiej tomu I oraz pozostającego na ukończeniu kolejnego tomu. Prof. S. Grodziski zgodził się z krytyką odnośnie zawartych w opublikowanej części *Volumina Constitutionum* indeksów, zaznaczając jednak, że inny sposób ich ułożenia, zbliżający się w treści do biogramów, prowadzić by musiał do nadmiernego poszerzenia edycji. Podziękowania szczególne – mówił – należą się Dyrekcji i Redakcji Historycznej Wydawnictwa Sejmowego za realizację inicjatywy wydawniczej. Nie wiele bowiem oficyn godzi podjąć się tak żmudnej i odpowiedzialnej pracy. Następna dyskusantka, prof. Irena Kaniewska (Kraków) opowiedziała się za edycją łacińskich źródeł także w polskim przekładzie, co poszerzyłoby znacznie krąg odbiorców takich wydawnictw. Jednocześnie polemizowała z prof. A. Gąsiorowskim co do wymogu rygorystycznego przestrzegania przedwojennych instrukcji przy edycjach źródłowych, ułożonych w zupełnie odmiennych warunkach, a obowiązujących do dziś. W jej przekonaniu dopuszczalnym winno być sprecyzowanie własnych, a zależnych od specyfiki epoki i samych źródeł, założeń wydawniczych i ich wówczas konsekwentna realizacja. Jednocześnie dyskusantka zwróciła uwagę na kryzys w kształceniu młodej kadry w kierunku edycji źródłowych i niechęć podejmowania takich inicjatyw. Jednym z istotnych powodów tego stanu rzeczy jest niedocenywanie przez samo środowisko naukowe tych prac, czego wyrazem pozostaje nieuwzględnianie ich przy awansach naukowych. Wskazała ponadto potrzebę opracowania kartoteki posłów dawnej Rzeczypospolitej, a to na wzór wydawanej już przez Bibliotekę Kórnicką w formie książkowej serii, poświęconej urzędnikom poszczególnych terytoriów dawnej Rzeczypospolitej. Następny mówca, prof. Wacław Uruszcak (Kraków), jako współautor *Volumina Constitutionum*, odniósł się przede wszystkim do zarzutu braku jasności w przyjętych przez Zespół autorski zasadach wydawniczych. Wskazał, iż celem była krytyczna edycja aktów ustawodawczej rangi, przyjętych przez ówczesne sejmy, nie zaś wszystkich źródeł do dziejów parlamentaryzmu polskiego danej epoki. I to decydowało o zakresie merytorycznym publikacji. Z kolei dr Andrzej Zakrzewski (Warszawa) propozycję wydawania źródeł równoległe w polskim przekładzie odebrał krytycznie. Wskazał nadto na potrzebę udostępnienia takich

edycji jak *Volumina Constitutionum* w postaci także CD-Romów, poznawczych nośników „najbliższej przyszłości”. Jednocześnie zwrócił uwagę na potrzebę kooperacji badawczej między historykami Polski oraz Litwy, Białorusi i Ukrainy w zakresie wydawnictw źródłowych, dotyczących zwłaszcza dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz ziem ukraińskich dawnej Rzeczypospolitej. Uwidacznia tę możliwość wiele inicjatyw podejmowanych w dziedzinie edycji źródeł przez środowiska naukowe tych krajów, czego wyrazem, przykładowo, jest wydawanie przez Litwinów *Metryki Litewskiej*, a na Ukrainie – aktów obejmujących dawne prawo sądowe. Kolejny dyskutant, prof. Jacek Sobczak (Poznań) pozostając, jak stwierdził, pod wrażeniem koncepcji zaprezentowanej przez prof. J. Wiślockiego, zwrócił uwagę na pojawiające się wątpliwości natury prawnej. Idzie tu przede wszystkim o konieczność uwzględniania wymogów prawa autorskiego, które to mogą utrudnić znacznie realizację zaprezentowanych założeń. Następnie prof. Jerzy Biliński (Wrocław), wskazał na trudności w wyborze przeznaczonych do publikacji źródeł, skoro przykładowo, niekiedy istnieje wielość poszczególnych diariuszy danego sejmiku i to nie tylko w polskiej wersji językowej, ale także w językach obcych, a pozostających w archiwach zagranicznych i nieodnotowanych dotąd w znanych zbiorach czy wydawnictwach. Podkreślił też potrzebę uwzględniania różnych źródeł dla pełniejszego uwidocznienia wielości ról i funkcji spełnianych przez dawne polskie sejmy, a ponadto upominał się o uwzględnianie przy badaniach polskiego parlamentaryzmu, w większej niż dotąd mierze, konfederacji i instytucji z nimi związanych. Poparł też inicjatywę przygotowania kartoteki dawnych posłów, wskazując, iż koniecznym byłoby uwzględnianie nie tylko kto występował na którym sejmie, ale także zbadanie – w miarę możliwości – wykształcenia poszczególnych posłów oraz ich konfesji. Ta ostatnia wielokrotnie miała bezpośredni i decydujący wpływ na działalność posła na sejmie. Przypomniał też, iż podobną inicjatywę podjął już prof. Jan Seredyka (Opole). Jak zasygnalizowała *ad vocem* prof. Anna Filipczak-Kocur (Opole), nie dotyczy ona jednak aspektów edytorskich, stanowiąc w pewnym sensie kontynuację przygotowywanych od wielu lat przez Zespół prof. J. Bardacha kartotek do dziejów polskiego parlamentaryzmu, nie przeznaczonych do publikacji, acz udostępnianych zainteresowanym badaczom. Jako dyskutant wystąpił także prof. A. Gąsiorowski, określając prezentowany przez prof. J. Wiślockiego program komputeryzacji edycji źródeł jako „frapujący” i godny akceptacji. Tyle, że – jak podkreślił – różnią się obaj uczeni w podejściu do metody opracowania takiej edycji. Zdaniem mówcy, najważniejszym i najtrudniejszym pozostaje jednak prawidłowe odtworzenie tekstu źródeł, gdy prof. J. Wiślocki zdaje się uważać, iż to rzecz prosta. Zgodził się z tym ostatnim, że przy systemie wydawania źródeł na CD-Romach zbytecznym byłoby opracowywanie odrębnych indeksów. Podkreślił brak przygotowanej kadry edytorskiej, upominając się o odpowiednie kwalifikowanie prac edytorskich przy awansach naukowych. Nawiązując zaś do wystąpienia dr A. Zakrzewskiego, wspominał swój postulat zgłoszony w recenzji z *Volumina Constitutionum*, o publikowaniu tychże w postaci CD-romowej.

Na zakończenie dyskusji głos zabrali referenci.

Prof. Henryk Olszewski, dziękując za akceptację zasadności i przedstawionej koncepcji edycji diariusza Sejmu Grodzieńskiego z 1793 r., wystąpił w roli dyskutanta. Podkreślił szczególną rangę wydawnictwa *Volumina Constitutionum*, jej opracowanie w sposób przynoszący zaszczyt wydawcom. Przypomniał jednocześnie, iż wielu posłów Sejmu Grodzieńskiego 1793 r. posiadało teksty *Volumina Legum* podczas obrad, co umożliwiało korzystanie ze źródeł i poświadczало świadomość istnienia praw spisanych i ich znajomość wśród szlachty. Jednocześnie mówca opowiedział się za utrzymywaniem właściwych proporcji przy publikacji, zwłaszcza dawnych, źródeł między stosowaniem najnowszych technik komputerowych, a tradycyjną metodą edycji.

Prof. A. Gąsiorowski wyjaśnił, że wbrew obawom niektórych dyskutantów, podejmując krytykę edycji *Volumina Constitutionum* nie optował za poszerzeniem indeksów do rozmiarów biografów, ale dopominał się o to, by w oparciu o indeks czytelnik mógł mieć pewność, iż dane nazwisko dotyczy w istocie tej samej osoby. Podkreślił też, że współpracując z prof. J. Wiślockim jako redaktor wspomnianej serii źródłowej, obejmującej kartotekę danych urzędników koronnych, wydawanej przez Bibliotekę Kórnicką, docenia w pełni metody komputerowe, ale różni się z dyrektorem Biblioteki co do stosunku do tradycyjnych sposobów edycji źródeł, pozostając zwolennikiem tych ostatnich.

Prof. J. Wisłocki z kolei wyjaśnił, że zaprezentowana przezeń koncepcja wydawnicza nie miała na celu uzasadnienia publikacji źródeł w myśl zasady „byłe dużo, byłe jak”, lecz uświadomienia konieczności stosowania najnowszych metod komputerowych, a także potrzeby jak najszerszego udostępniania tą drogą pozycji, nie zawsze wymagających od razu pełnej oprawy naukowej. Według przyjętych założeń edycji na CD-Romach, możliwym będzie jej doskonalenie faktycznie bez ograniczeń, z zapewnieniem dostępu do dokonywanych zmian nabywcom wydawnictwa. Ograniczenia, wynikające z prawa autorskiego, wymagają – zdaniem prof. J. Wisłockiego – właściwego przygotowania umów, a wówczas nie będzie groźby zablokowania realizacji koncepcji i jej udoskonalania.

Drugi dzień obrad, odbywających się pod przewodnictwem prof. S. Grodzkiego, poświęcony był problemom parlamentaryzmu dawnej Rzeczypospolitej oraz jego tradycjom w XIX w. Referaty wygłosili: dr hab. Ewa Urwanowicz (Białystok), *Zjazdy szlacheckie w dobie pierwszych bezkrólewí po śmierci Zygmunta Augusta (1572–1576)*; dr Andrzej Radaman (Mińsk-Białoruś), *Sejmiki województwa nowogródzkiego w drugiej połowie XVI w.*; dr Andrzej B. Zakrzewski (Warszawa), *Prawo do udziału w sejmikach w Wielkim Księstwie Litewskim*; dr Anna Rosner, (Warszawa), *Sejmiki Księstwa Warszawskiego – tradycja czy nowoczesność?*

Dyskusję, która się rozwinęła w tej części obrad, a w której wzięło udział 5 osób, zdominował problem funkcjonowania państwa w okresach bezkrólewia, zarówno tych po śmierci Zygmunta Augusta, jak też i wcześniejszych. Przeprowadzano paralele, odkrywając również różnice między nimi, sygnalizowano wzrost aktywności społeczno-politycznej szlachty w czasach bezkrólewí, jak i wpływ tych procesów na późniejsze rozwiązania prawno-ustrojowe.

W dyskusji jako pierwszy głos zabrał prof. A. Gąsiorowski, wskazując na potrzebę uwzględniania lat 1440–1447, więc faktycznego zerwania unii personalnej między Wielkim Księstwem Litewskim i Koroną z jednej strony, z drugiej – braku władcy w Koronie od śmierci w 1444 r. Władysława Warneńczyka. W latach 1440–1447 w szczególnym stopniu zaktywizowała się szlachta, organizując swe liczne zjazdy, co stymulowało późniejsze procesy społeczno-polityczne oraz rozwiązania ustrojowe. O ile Władysław Jagiełło, zdaniem dyskutanta, mógł pozwolić sobie jeszcze na negligowanie szlacheckich zjazdów, to lata 1440–1447 doprowadziły do wzrostu znaczenia „narodu politycznego” i niemożności ograniczenia przez Kazimierza Jagiellończyka wpływu szlachty na życie polityczne. Jednocześnie upomniał się o dokładniejsze ustalenie kwestii czy i o ile lata 1444–1447 należy uznawać za *interregnum*. Z kolei prof. Wacław Uruszczyk (Kraków) zwrócił uwagę, iż podany w referacie E. Urwanowicz tytuł zakładał zaprezentowanie nie tylko konwokacji i konfederacji w okresach bezkrólewí 1572–1576, lecz i innych, znanych wówczas, zjazdów szlacheckich. Upomniał się o uwzględnienie znanych w literaturze przedmiotu typologii zgromadzeń stanowych, zwłaszcza zaproponowanej przez prof. Kazimierza Orzechowskiego, który wyodrębniał m.in. zjazdy „samorzutne” i „oficjalne”. Wyróżnienie to miało by zastosowanie i przy omawianym temacie. Ponadto podniósł potrzebę zastanowienia się nad wpływem precedensów w funkcjonowaniu zgromadzeń szlacheckich po śmierci ostatniego na tronie polskim Jagiellona, a z drugiej strony nad tym kto i w jakim trybie zwoływał ówczesne konwokacje. Prof. J. Bardach, nawiązując do wystąpień poprzedników, za bardzo trafną uznał paralelę między zjazdami okresu bezkrólewí w XV i w XVI wieku., podkreślając możliwość odniesienia się także do okresu przed elekcją Władysława Jagiełły. Akcentując ówczesny wzrost aktywności szlachty, przypomniał z jednej strony „rozsiekanie” umowy-przywileju czerwńskiego z 1422 r., z drugiej zaś strony – odwołanie się jej do zjazdu (sejmu) konnego. Wspomniał też, że o roli zjazdów szlacheckich świadczy odnotowanie ich w „Kronice” Długosza, mimo niechętnego do nich stosunku jej autora. I zastanawiał się czy fakty te nie mogłyby być podstawą do szukania genezy polskiego sejmu już w początkach XV wieku, przy uznaniu w dalszym ciągu znaczenia daty 1493 r. jako cezury ukształtowania się dwuizbowego parlamentu. Z kolei prof. J. Biliński skupił się na konfederacjach, przypominając, iż znane były wcześniej niż w XVI w., w tym także zawiązywane przez miasta, później odrodzone jako konfederacje wojskowe czy ziemskie, a następnie wykorzystywane w coraz większym stopniu przez szlachtę. Postulował też zintensyfikowanie studiów nad tymi zjazdami. Ostatni z dyskutantów, prof. Jacek Matuszewski

(Łódź) stwierdzając, iż podczas dyskusji ukształtował się konsens co do możliwości i potrzeby przeprowadzania w materii zjazdów szlacheckich paraleli między XV i XVI w., upomniał się o uwzględnianie zmian w mentalności i postawach szlachty, zwłaszcza po sejmach egzekucyjnych. Zaakcentował wzrost wówczas już objawianych obaw przed załamaniem się systemu państwowego w braku regulacji prawnych dotyczących następstwa tronu, traktowania bezkrólewia jako poważnej groźby dla państwa. Jednocześnie wskazywał na poczucie wśród szlachty uświadamianej potrzeby istnienia ośrodka władzy centralnej w osobie króla, a przy tym uznawania niektórych prerogatyw królewskich za niepodważalne uprawnienie monarsze. Uwidoczniło się to w ujmowaniu niekiedy zwoływania „samorzutnych” zjazdów jako *crimen laesae maiestatis*.

Na zakończenie dyskusji E. Urwanowicz przypomniała, że zadanie jakie sobie postawiła w referacie, to prezentacja podstawowych zagadnień związanych tylko z niektórymi, ważniejszymi zjazdami szlacheckimi lat 1572–1576, więc z konwokacjami oraz konfederacjami. Szlachta odwoływała się do zgromadzeń z wieku XV jako precedensów, ale tylko do tych z okresów bezkrólewia. Zastanawiając się też nad kwestią początkowej cezury elekcyjności tronu, zwróciła uwagę na fakt, iż usilne dążenie Władysława Jagiełły do zapewnienia swym synom następstwa tronu, wywołało niejako wybór Władysława Warneńczyka i następne „pierwsze elekcje”, w miejsce możliwej jeszcze wówczas – być może – dziedziczności. W odniesieniu do konfederacji, podkreśliła, iż miały w Rzeczypospolitej swoją specyfikę, lecz genetycznie wywodzą się – jak to udowodnił Rembowski – z instytucji średniowiecznych związków o charakterze korporacyjnym, funkcjonujących w Zachodniej Europie. W Polsce w XVI w. – jej zdaniem – były formą legalizacji dokonań szlachty do czasu ukonstituowania się sejmu w jego „trzech stanach sejmujących”, więc dopiero po elekcji i koronacji króla. Zaakcentowała też wzrost roli *interrex*a w okresach bezkrólewia lat 1572–1576, którym był prymas Uchański i zmianę jego postawy wobec wówczas zwoływanych konwokacji. Pierwsze z nich w latach 1572/3 oprotestował, inicjując zaś ostatnią trzecią, w składzie 20-osobowym, więc z tego punktu widzenia – zdawało się – nieistotną. Ale to ona jednak utrzymała pozycję prymasa jako *interrex*a. Nie zmieniło to faktu, iż instytucja ta stanowiła prowizorium ustrojowe. W procesie kształtowania się i utrwalania nowych rozwiązań ustrojowych odgrywały znaczącą rolę obawy szlachty przed brakiem stałego centralnego ośrodka władzy, coraz żywiej uświadamiana potrzeba powołania wspólnego władcy, wynikająca także z nowego od niedawna, od unii lubelskiej 1569 r., kształtu sfederowanej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, zwłaszcza istnienia wspólnego dla Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego sejmu. Szczególne miejsce zajmowała tu postawa panów i bojarów litewskich, dla których – zdaniem referentki – unia polsko-litewska była „bardziej korzystna, niż dla Koroniarzy”.

Obrady podsumował prof. J. Bardach, podkreślając żywość dyskusji jako ważnego miernika znaczenia konferencji. Wykazała ona, iż edycja źródeł z jednej strony, z drugiej zaś dzieje zjazdów szlacheckich, w tym sejmików, o których tak interesująco i kompetentnie mówili dr dr A. Ramadan, A. Rosner i A. Zakrzewski, to tematyka ważka i znacząca dla rozwoju badań nad dziejami polskiego parlamentaryzmu. Prof. J. Bardach postawił też problem zorganizowania kolejnego spotkania, zapowiadając rozpisanie ankiety wśród zainteresowanych i poddając pod rozagę wybór: 1 – pozycja i funkcjonowanie Senatu, 2 – miejsce i rola konfederacji oraz rękocząłków w systemie ustrojowo-politycznym Rzeczypospolitej. Na zakończenie złożył serdeczne podziękowania Dyrektorowi Biblioteki Kórnickiej za wspianą organizację konferencji i życzliwe przyjęcie jej uczestników.

HITLEROWSKA POLITYKA EKSTERMINACJI ŻYDÓW I SŁOWIAN POD CZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ. POLSKO-CZESKA KONFERENCJA NAUKOWA W TEREZINIE.

Studencka Sekcja Doktryn Politycznych i Prawnych Koła Naukowego Prawników oraz Katedra Doktryn Politycznych i Prawnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego zorganizowały polsko-czeską konferencję na temat „Hitlerowskiej polityki eksterminacyjnej Żydów i Słowian podczas II wojny światowej”. Konferencja odbyła się w dniach od 14 do 17 kwietnia 1998 r. w Terezynie (Czechy), a jej gospodarzem była Dyrekcja Muzeum Getta w Terezynie.

W konferencji uczestniczyli pracownicy naukowcy Katedry Doktryn i studenci Wydziału Prawa i Administracji oraz przedstawiciele Muzeum Getta w Terezynie. Program konferencji obejmował problematykę eksterminacji Żydów i Słowian na tle polityki okupacyjnej władz niemieckich w Protektoracie Czech i Moraw oraz w Polsce.

Spotkanie rozpoczął wykład wprowadzający Prodziekana Wydziału Prawa i Administracji prof. dr Marka Maciejewskiego. Przedmiotem wykładu były dzieje Protektoratu Czech i Moraw oraz niemiecka polityka okupacyjna na tych obszarach w latach 1939–1945. Student Grzegorz Haręza, przewodniczący Sekcji Doktryn Politycznych i Prawnych Koła Naukowego Prawników, nakreślił zarys dziejów politycznych Czechosłowacji w latach 1918–1939. Prof. dr Karol Jonca, kierownik Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych, wyłożył cele i założenia konferencji, zorganizowanej na terenie byłego hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Terezynie. Przypomniwał też wcześniejsze konferencje Sekcji we Wrocławiu i Karpaczu (1994) oraz na Uniwersytecie w Bonn (1996).

W drugim dniu konferencji uczestniczyli jej czescy gospodarze: doc. dr Vojtech Blodig – wicedyrektor Muzeum Getta w Terezynie, mgr Ludmila Chladkova – kustosz muzeum, oraz dr Marek Polonczak – kierownik działu dokumentacji. Czescy historycy przedstawili rolę i miejsce Terezyna w systemie hitlerowskich obozów koncentracyjnych w latach II wojny światowej oraz sytuację muzeum w okresie współczesnych przemian społeczno-gospodarczych. Prof. dr Karol Jonca w obszernym wykładzie przedstawił problem „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej” ukazując politykę eksterminacji ludności żydowskiej przez nazistów w okupowanej Europie oraz rolę eksterminacyjnych obozów koncentracyjnych. W nawiązaniu do tego wystąpienia student Łukasz Machaj omówił położenie prawne Żydów w Niemczech po 1938 r. Mgr Mirosław Sadowski omówił rolę obozu koncentracyjnego w Theresienstadt (Terezyn) w hitlerowskiej polityce ludobójstwa, wskazując, iż obóz ten w kontekście eksterminacji Żydów stanowi odrębne zagadnienie. Był to bowiem obóz przejściowy dla osób specjalnie wyselekcjonowanych, które spędzały w nim pewien czas, a później były wysyłane do miejsc zagłady. Następnie student Konrad Kamiński przedstawił historię czeskich więźniów, członków różnych nurtów politycznych podczas II wojny światowej, zgilotynowanych we wrocławskim więzieniu przy ulicy Kłęczkowskiej.

W dalszej części konferencji mgr Ewa Kozerska, mgr Maciej Marszał oraz studentka Anna Marcinkowska analizowali przebieg zamachu (1942) na kata narodu czeskiego, Protektora Czech i Moraw Reinharda Heydricha, pełniącego równocześnie w Trzeciej Rzeszy funkcje szefa hitlerowskiej policji bezpieczeństwa i SD. Zamach na Heydricha pociągnął za sobą tragiczne w skutkach represje (Lidice). Studentka Małgorzata Hasiewicz podjęła się porównawczej analizy z podobnym zamachem przeprowadzonym w okupowanej Warszawie na wyższego dowódcę policji i SS na tzw. dystrykt warszawski Franza Kutscherę (1944), a student Krzysztof Pyclik scharakteryzował sylwetkę Ericha von dem Bacha, wyższego dowódcy SS i policji, odpowiedzialnego m.in. za zwalczanie partyzantów na zapleczu frontu, a później także za stłumienie Powstania Warszawskiego.

W trzecim dniu konferencji miejscem obrad była częściowo stolica Czech – Praga. W czasie pobytu w Pradze mgr Tomasz Scheffler zapoznał studentów z dziejami i architekturą miasta,

a studentka Katarzyna Makarewicz zrelacjonowała średniowieczne związki śląskiej Świdnicy z Czechami i ich stolicą. Podczas pobytu w Pradze delegacja naszego uniwersytetu została przyjęta przez prorektora Uniwersytetu Karola prof. dra Jaroslava Panka oraz prodziekana Wydziału Prawa prof. dra Jiřego Zemanka i prof. dra Antoniego Knera. W rozmowach z czeskimi gospodarzami nawiązano do świeżo podpisanej (23 marca 1998 roku) umowy o współpracy pomiędzy Uniwersytetem Karola w Pradze a Uniwersytetem Wrocławskim. Prorektor prof. Panek i prof. Maciejewski wyrazili przekonanie, że współpracę naukową i kulturalną między tak ważnymi ośrodkami uniwersyteckimi w Europie środkowej należy pogłębiać. Prof. M. Maciejewski zaprosił czeskich uczonych do udziału w konferencjach naukowych organizowanych przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Rektor Jaroslav Panek nawiązał do historycznych związków łączących Czechy z ziemią śląską i Wrocławiem, a prof. dr Karol Jonca przypomniał rolę słynnego czeskiego fizjologa Jana Ewangelisty Purkyniego w Uniwersytecie Wrocławskim w XIX w. i jego pomoc udzieloną m.in. zasłużonemu etnografowi i publicyście Józefowi Lompie.

W programie polskich studentów i pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego była również wizyta w ambasadzie RP w Pradze. Podczas spotkania z ambasadorem RP Markiem Pernałem poruszano zagadnienia związane z aktualnymi stosunkami czesko-polskimi. Polski dyplomata w obszernym wystąpieniu omówił wspólne problemy Polski i Czech związane z procesem przystąpienia obu krajów do struktur Unii Europejskiej i NATO. Po spotkaniu w ambasadzie, Iwona Frączek – wicedyrektor Instytutu Polskiego w Pradze zaprowadziła uczestników konferencji na miejscu zamachu na R. Heydricha oraz do kościoła św. Cyryla i Metodego – miejsca bohaterskiej obrony czeskich zamachowców – spadochroniarzy.

Konferencję zakończył wykład prof. dra Karola Joncy w Sadowej, a poświęcony „polityce i strategii w dobie Sadowej”. Profesor w wyczerpującej relacji opisał również przebieg tej największej bitwy XIX wieku. Bitwa pod Sadową/Hradec Kralove (Königsgrätz) stoczona 3 lipca 1866 roku przyczyniła się do hegemonii militarnej Prus, a później Cesarstwa Niemieckiego i zmieniła układ sił politycznych w Europie.

Zorganizowana w Terezynie konferencja naukowa studentów członków Sekcji oraz pracowników Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego wniosła ważki wkład do badań nad ideologią i realizacją nazistowskiej polityki w latach II wojny światowej. Wysoki poziom naukowy prezentowały wszystkie wystąpienia. Niemniej istotny był wkład uczestników konferencji w realizację umowy naukowej pomiędzy Uniwersytetami w Pradze i Wrocławiu oraz w zbliżenie narodów Czech i Polski.

MIROSŁAW SADOWSKI (Wrocław)